

Adatok az erdők kezelési és használati viszonyainak alakulásáról

HORVÁTH ISTVÁN, SALI EMIL

Sajnálatosan fogynak mai erdőgazdálkodásunk kialakításának részesei. Nagy hálával tartozunk azoknak, akik tollat ragadva megörökítik ennek lényeges részleteit. Múltunk megismerése hozzásegít a jelen helyzet jobb megértéséhez, a jövő fejlesztés útjának helyes megválasztásához.

(A szerkesztő)

A földosztásról szóló rendeletet az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. március 17-én fogadta el és másnap, 1945. március 18-i dátummal tette közzé („A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról” szóló 600/1945. sz. kormányrendelet). Két hét múlva 1945. március 31-én már közzétették a kormányrendelet végrehajtási utasítását, sőt még ezt megelőzően, 1945. március 25-én a kormány a Pusztaszeren rendezett ünnepélyes földosztással megadta a jelet a földreform gyakorlati végrehajtására.

A jogszabályok alapján — némileg egyszerűsítve — állami tulajdonba került kerülnie minden 10 kat. holdnál (5,75 hektárnál) nagyobb erdőtulajdonosnak.

A felsorolt időpontok a lényegesek abból a szempontból, hogy az ország akkori erdeinek mintegy háromnegyed része — éppen, mert az erdőben jellemzően a nagyüzemű gazdálkodás a célszerű — állami tulajdonba került. *Hazánkban elsőként az erdők államosítása történt meg*, mégpedig elvileg az elgondolás mértékében az ország teljes területének a felszabadulása előtt, a végrehajtásban pedig úgy haladva, ahogyan azt — az egyébként sürgető — körülmények megengedték.

Az erdőkkel kapcsolatos rendelkezések végrehajtásában is az volt a fő jellemző, hogy különösebb gondok ebben a munkafázisban sem adódtak. Tulajdonképpen akkor kezdett néhány probléma jelentkezni, amikor a viszonylag kisebb erdők (a 10 kat. holdat éppen csak meghaladók) igénybevételére került sor. A döntés azonban ezekben az esetekben sem okozott bonyodalmat akkor, ha korábbi tulajdonosa az erdőt megosztottan használta, ill. kezelte. Jólal több volt azoknak az erdőknek a száma, egyben területe, amikor osztatlanul használt (kezelt), pl. erdőbirtokossági társulati erdőben kellett volna kimutatni, hogy az arányrész(ek) alapján kiszámítható abszolút terület nem haladja-e meg a 10 kat. holdat. Ezt a műveletet (talán az erdőbirtokossági társulati erdők tulajdonjogának átmeneti tisztázatlansága miatt) nem mindenütt végezték el. Ezek az erdők kisebb-nagyobb bonyodalmakat a kezelési és használati viszonyok alakulásában még a jóval későbbi években is okoztak.

Az 1946-ban létrehozott MÁLLERD, ennek Központi Igazgatósága, erdőigazgatóságai és erdőgondnokságai (ma: erdészetek) az állami tulajdonba vett erdőkben való gazdálkodás mellett feladatuk kapták az erdőbirtokossági (és a községi, városi) erdőkben folytatandó gazdálkodást, továbbá az országos méretekben egyre inkább kibontakozó erdőtelepítést és fásítást is.

Az 1949 tavaszán létrehozott Erdőközpont és ennek 15 erdőgazdasági nemzeti vállalata — elvileg — már kizárólag az állami erdőkben gazdálkodott. Az 1950. közepén szervezett Erdőközpont, a megyék többségében kialakított egyesülések és a 78 erdőgazdaság — kezdetben — szintén nem foglalkozott az erdőbirtokossági társulati erdőkkel és a saját területükön kívüli erdőtelepítéssel. (Úgy véljük, erdészeti történetírásunk a legutóbbi évtizedekről meglehetősen egyoldalú: többnyire csak a szervezeti formák alakulását ismertetik — ezt

sem mindig pontosan —, s alig foglalkoznak azokkal a feladatokkal, amelyek ezeknek a szervezeteknek el kellett, vagy el kellett volna látniuk. Márpedig az illetékesek a szervezeti változásokat általában összekötötték vagy így okolták meg: a feladatokat átcsoportosították. Ezekben valamiféle elgondolás gyakran fellelhető volt még akkor is, ha ezt az erdészek már a végrehajtás előtti szakaszban célszerűtlennek ítélték. Az erdészeti szervezet akkori vezetői alig, a beosztottak még kevésbé tiltakozhattak. Aki mégis így tett, nem ismerést kapott: lásd pl. *Speer Norbert* és *Bobok György* esetét.)

Már 1950. őszén nyilvánvaló lett, hogy az erdőbirtokossági társulatok új helyzetükben nem alkalmasak a rendszeres gazdálkodásra. Ezért olyan elképzelés született, hogy három év folyamán, országosan mintegy harmad-harmad részben, az állami erdőgazdaságok veszik kezelésbe ill. használatba némi bér fizetése ellenében. (A tulajdoni helyzet gyökeres megoldása — az államosítás — nyilvánosan nem került szóba, bár — főként az államerdészet illetékesei — ezt vélték volna megfelelő rendezésnek.) 1951-ben és 1952-ben a társulati erdők egy-egy harmadát, a két év alatt a kétharmadát az állami erdőgazdaságok vették kezelésbe. A harmadik harmad azért maradt meg az erdőbirtokossági társulatok saját kezelésében, mert az átadást az 1953-ban kialakult általános politikai elvekkel már összeférhetetlennek ítélték. (1953 júliusa elején *Rákosi Mátvás* utódként *Nagy Imre* lett a miniszterelnök, s nevéhez fűződik az új politika, ezen belül az új gazdaságpolitika kialakítása. Lényegében az e politikában megnyilvánult „liberalizmus” vezetett — többek között természetesen — oda, hogy az erdőbirtokossági társulati erdők harmadik harmada nem követte az első két harmadot. Tanulmányunk fő témája miatt ugyanezek között a zárójelek között jegyezzük meg a következőket is: *Babos Imre* 1954. június 21-én — amiképpen az *AZ ERDŐ* 1954. évi 242—243. oldalán olvasható — szintén a már említett gazdaságpolitika folytán kényszerült önkritikát gyakorolni.)

A kialakulatlan helyzetből adódó ellentmondások számos erdészeti statisztikai adatsoron is nyomonkövethetők: nem mindig a tények változtak, hanem ugyanazoknak az adatoknak a statisztikai besorolása. A felemás megoldás sehogyan sem felelt meg. Az erdészeti szervezetek nem nézték jó szemmel, hogy kezelésükből jelentős terület kimaradt; a kezelésbe vett erdők tulajdonos társulatai elégedetlenek voltak egyrészt a kezelés pusztá tényével, másrészt — okkal — az erdekért kapott bér csekély volta miatt. 1956 kritikus időszakában ezek az erdőbirtokossági társulatok is a panaszkodók között voltak — általában.

Fő témánk tekintetében tehát továbbra is az volt a helyzet, hogy — bár érett — nem alakultak ki a feltételei annak, hogy az erdők kezelési és használati viszonyait általánosan és véglegesen rendezni lehessen. Pedig előfordult, hogy ugyanabban az osztatlan erdőparcellában — jogosan — egyidejűleg termelt ki fát két-három magán erdőtulajdonos és az állami erdőgazdaság. 1956 elején döntöttünk úgy, hogy a Szentgál község határában fekvő erdők jelentős részének a kezelési és használati viszonyait — kísérletképpen — rendezzük. Ez megtörtént. Hála a területrendezés jó elveinek (ezeket *dr. Magyar János* alakította ki) és a jó helyszíni megoldásnak (ebben a főérdem *ifj. Fejes József*é volt), a befejezett területrendezés ellen a legkritikusabb időszakban sem merült fel kifogás.

Az ország erdeinek nagyarányú, rendszeres üzemtervezését — amint az ismeretes — 1950-ben kezdtük meg. Az üzemterveket elkészíthettük mindazokra az erdőterületekre, amelyeknek kezelési és használati viszonyai rendben voltak. A többi erdőre azonban ez nem volt lehetséges, és ezért — tehát

főképpen kényszerűségből — megkezdtük korábban készített üzemterveink megújítását. A többi erdőre legfeljebb erdőleltárt készíthettünk volna, hiszen az erdőgazdálkodási feladatoknak — éppen az erdők kezelési és használati viszonyai rendezetlensége folytán — nem lett volna egyértelmű címzettje.

Mindenképpen *politikai döntés volt szükséges* a megfelelő megoldás érdekében: ez megszületett a pártnak azokban a téziseiben és határozataiban, amelyek 1957. és 1959. között a mezőgazdasági termelőszövetkezetek végleges kialakítása céljából hozott. Ezekben tisztázódott, mit visz be a termelőszövetkezetbe a belépő paraszt: beviszi — természetesen többek között — az erdőbirtokossági társulati arányrészét is.

A termelőszövetkezetek végleges kialakulása 1961. februárjára tehető. Ebben az időszakban már folyt az új erdőtörvény előkészítése. (Ezt az Országgyűlés 1961. decemberében fogadta el.) A törvény és a végrehajtási kormányrendelet igen jelentős terjedelemben foglalkozik — összhangban az előzőekben írtakkal — az erdő kezelési és használati viszonyainak a rendezésével. A jogszabályok elrendelték pl. a társulatok megszüntetését ill. felszámolását a termelőszövetkezeti községekben és városokban, minthogy ott feleslegessé váltak. A felszámolt társulatok erdeiből az állami arányrésznek megfelelő területet állami tulajdonba vették, a többi része a volt társulati tagok tulajdonába és termelőszövetkezeti használatba került, ill. azt állami erdőgazdaságnak, állami gazdaságnak vagy termelőszövetkezetnek adták haszonbérbe. A törvény azt is elrendelte, hogy a tanácsok kezelésében levő állami erdőket állami erdőgazdaság, állami gazdaság kezelésébe vagy termelőszövetkezet használatába adják.

Az erdőterületnek ez a — szinte csak számtani — rendezése arra vezetett volna, hogy igen sok állami, termelőszövetkezeti és egyéni erdő váltakozva, egymás mellett, több darabban, gyakran fésűfogszerűen helyezkedjen el. Az egyik fő cél azonban az erdőnek a nagyüzemű erdőgazdálkodásra való alkalmassá tétele volt. Az elaprózottság nehezítette volna a gyakorlati gazdálkodást, egyben az üzemtervek készítését is.

A volt Országos Erdészeti Főigazgatóság vezetője a földművelési miniszterrel, a pénzügyminiszterrel és az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal elnökével egyetértésben utasításban rendelkezett az erdők kezelési és használati viszonyainak rendezéséről. A végrehajtás végső határidejét 1965. szeptember 30-ában állapította meg. Az elrendelt erdőterület-rendezést azokban a községekben kellett végezni, ahol az erdőt a korábbi helyett más jogosult kezelésébe (használatába) adták ill. haszonbérlet jelöltek ki. A munkát — ahol erre mód adódott — célszerűen összekapcsolták a mezőgazdasági földrendezési eljárással. A rendezésért az illetékes tanácsnak kellett a felelősséget vállalnia.

Az erdőterület elaprózottságának kiküszöbölése érdekében

— az erdők kezelőinek (használóinak) erdőterületeit lehetőleg azok természetbeni megosztása nélkül kellett kialakítani,

— a rendezés segítse a tervszerű (nagyüzemű) erdőgazdálkodást, és annak megtörténte után a gazdaságok hátrányosabb helyzetbe nem kerülhettek,

— az állami és a termelőszövetkezeti erdők területét lehetőleg meglévő erdőterületükhöz csatlakozóan, de legalább úgy kellett kialakítani, hogy erdejüket más gazdaság területén való áthaladás nélkül közelíthessék meg,

— törekedni kellett a zárványterületek azonos értékben történő kicserélésére,

— a termelőszövetkezeti tagok más községben levő erdőterületeit kedvezőtlen elhelyezkedés esetén annak a rendezés alá vont községben működő ter-

melőszövetkezetnek kellett a használatába adni, amelyhez a legközelebb fekszik.

Az erdőterület-rendezés módozatai a következők voltak:

- az erdő új kezelőjének (használójának) közvetlen kijelölése,
- önkéntes erdőcsere,
- erdőterület-rendezés (erdőtagosítás).

A munkákat az Országos Erdészeti Főigazgatóság és az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal irányította, ill. az illetékes erdőrendezőség és az illetékes ÁFTH-felügyelőség végezte.

A felügyelőség megszervezte a rendezéssel kapcsolatos földmérési és földnyilvántartási munkákat, valamint rendelkezésre bocsátotta ezeket a munkarészeket. Az erdőrendezőség feladatai a következőkben foglalhatók össze:

- javaslat az éves rendezési munkaterv összeállításához,
- a rendezési bizottság erdőmérnök-tagjának kijelölése,
- felülvizsgálati eljárás során a felügyelőség irányítása és ellenőrzése mellett a felmerülő földmérési és földnyilvántartási feladatok elvégzése, azaz: az erdőbirtokossági társulati erdők számbavétele, az erdőterületek műszaki megosztása, a határok kitzűzése, és a szükséges munkarészek elkészítése, az egyéb rendezési munkarészek elkészítése, az erdőterületek értékelése osztályba soroló eljárással.

A két országos főhatóság a munkákban résztvevő dolgozóit megfelelő politikai és szakmai oktatásban részesítette.

Az erdőket — területük rendezésének előkészítése során — a cserék azonos értékben történő megoldása érdekében értéküknek megfelelő osztályba kellett sorolni. Erre azért volt szükség, mert egyrészt az aranykoronában kifejezett kataszteri tiszta jövedelem már hosszú ideje nem felelt meg az erdők értékének mérésére, másrészt figyelembe kellett venni az erdő gyorsan változó tényezőjének, a faállománynak az aktuálisan jellemző adatait. Ezt a munkát értékelő csoportok végezték, amelynek vezetője az erdőrendezőség által a bizottságba kijelölt erdőmérnök volt, tagjai pedig a rendezésben érintett valamennyi szervezet és az illetékes tanács végrehajtó bizottságának egy-egy képviselője.

Az erdőértékelő csoport először kiválasztotta és a helyszínen kijelölte a legértékesebb (I. osztályú), majd a legrosszabb minőségű erdőterületet és meghatározta, hogy ebből mekkora terület tekinthető az I. osztályú erdő 100 négyszögöl területével azonos értékűnek. Az erdősítésre kijelölt területeket, az üres vágásterületeket és a kopárokat a legrosszabbnak minősített erdőterület utáni kategóriába sorolták. A legjobb és a legrosszabb minőség között további erdőosztályokat alakítottak ki úgy, hogy valamennyi osztály az előző ill. következő osztálytól értékben azonos százalékkal térjen el. Irányelvként szolgált, hogy — az erdő összetételétől függően — 5—10 erdőosztállynál többet ne alakítsanak ki. Ezután az erdőterületeket parcellánként besorolták a megfelelő erdőosztályba, ezt jegyzőkönyvbe vették, majd helyrajzi számonként és kezelőnként (használónként) kimutatták az erdőterületet valóságos és I. osztályú erdőértékében. Ezt követően meghatározták a rendezés legcélszerűbb módját. Ha a rendezés az erdőterületek megosztása nélkül a kezelő (használó) közvetlen kijelölésével vagy önkéntes erdőcserével megoldható volt, javaslatot készítettek az új kezelőre (használóra, haszonbérőre) és az önkéntes erdőcsere megállapodásokat az előkészítés időszakában megkötötték. A rendezés módjára a mezőgazdasági osztály javaslata alapján a megyei tanács v. b. határozatot hozott és azt minden érdekeltnek megküldte. Végezetül — jóváhagyás után — a bizottság az erdőterületeket átadta az új kezelőknek (haszná-

lónak). A járási tanács határozata alapján jelölték ki az egyéni erdők haszonbérloít és így adták termelőségvetkezet használatába a volt erdőbirtokosági társulati erdők arra kijelölt részét is.

A földnyilvántartási adatok átvezetése céljából a szóban levő területekről el kellett készíteni a megfelelő műszaki munkarészeket.

A határozatok a jogszabályban előírt fellebbezési határidő leteltével emelkedtek jogerőre.

Az erdők kezelési és használati viszonyainak 1963—1965. évi rendezésében az erdőrendezőségek dolgozóinak zöme résztvett. Az erdők üzemtervezésének ütemében azonban — és ez természetes — törés következett be, hiszen üzemtervet csak jóval kisebb területre tudtak készíteni. A területrendezés azonban egyik előfeltétele volt a valóban nagyüzemű erdőgazdálkodásnak és a megfelelő üzemtervnek. A néhány százezernyi hektáron 30 évvel ezelőtt befejezett munka nem volt hiábavaló.

Erdőtervezési verseny Sikondán

Az erdőrendezési szakosztály két-évenként már hagyományossá váló szakmai rendezvényei új színfolttal bővültek 1985. szeptemberében. Ekkor került sor az erdőrendezési szakosztály és a pécsi Erdőtervezési Iroda rendezésében az első *komplex erdőtervezési verseny* lebonyolítására.

A verseny célja az alábbiakban foglалható össze:

1. Az 1984. január 1-vel életbe lépett Erdőtervezési Útmutató gyakorlati alkalmazása milyen szinten valósult meg a tervezés során?
2. Az értékes Gy-Kt-B-ös hegyvidéki állományok természetes felújításában mennyiben vallanak azonos szakmai elveket az ország eltérő erdőgazdasági tájain tervezők?
3. Szakmai tapasztalatcsere keretében tovább egységesíteni a tervezési elveket, remélve azt, hogy a megvalósításuk is hasonlóan történik.

Az erdőtervezési irodák három fős csapatokkal vettek részt a kétnapos rendezvényen. A verseny a Mecseki EFAG árpádtetői erdészetének sikondai kerületében zajlott, az előre felvett *Komló 5 a, 13 a, 14 a, 15 a* erdőrészletekben, szigorú versenyszabályok között. A csapatoknak sorshúzással kiválasztott erdőrészletben kellett — időmérés mellett — teljes állapotleírást, fakészletfelvételezést, fahasználati és

erdőművelési tervezést végezni a leírólap (L-lap) valamennyi rovatát kitöltve.

Felvételi módszereit mindenki szabadon választhatta, speciális vagy általános mérőeszköz segédlettel.

A győztes csapat verseny közben.
Husz Endre, Nagy Zoltán, Margittai Endre

Fotó: Várnai Pál

Az L-lap kitöltésének értékelése pontozással történt. Kiemelt pontérték járt az állományok fatérfogatát meghatározó magasság, átmérő, záródás jellemzőkre. Ebből következően elegyarány, átlagos magasság, átlagos átmérő, záródás, fatérfogat esetében $\pm 2,5\%$ illetve $\pm 5,0\%$ eltérés felett már nem járt pont. Súlyozottan került értékelésre a helyes vágásérlettségi kor, fahasználati előírás, valamint az erdőfelújítás célállományának összetétele, az egészségi állapot mellett.

További pontgyűjtés lehetőségét jelentette a verseny második napján a *Komló 5 a* erdőrészletben felvett mintaterület jellemző faállomány értékeit tartalmazó tesztlapok kitöltése. Ennek során egy óra állt rendelkezésre a helyes találatok megszerzésére, hasonlóképpen tetszés szerinti mérőeszköz segítségével. A fafajonkénti uralkodó és átlagmagasság, legnagyobb és átlagátmérő mint fontos jellemzők mellett itt sem maradt el a tervezési feladat.

A versenyzők dolgát rendkívül megnehezítette a hagyományossá váló zuhogó eső, amelyet szeptember 4-én délután már két napon át tartó ragyogó verőfény váltott fel. Hasonló szakmai nehézséget okozott az a tény is, hogy a verseny színhelyét képező erdőrészletek 500–620 m³/ha fatérfogatúak voltak 28–29 méteres átlagmagasságok mellett. Ilyen állományokban — amely adottság — csak kevés helyütt tervezhetnek az országon belül.

A felsoroltakat figyelembe véve érthető izgalommal vártuk mi, a verseny

szervezői a végeredményt, amelynek hirdetésére szeptember 5-én került sor. Az eredmények alapján lemérhető volt a tervezési elvek egységes volta. A résztvevő csapatok, a szó szoros értelmében csak centiméterekkel előzték meg egymást. A verseny szorosságára jellemző volt, hogy a nyolc csapat által elért pontértékek 129 és 90 közé estek. Ha figyelembe vesszük, hogy pl. négy fafajú erdőrészlet esetében csak a magasság vagy átmérő helyes értékeivel 20 vagy 12 pontot lehetett elérni, rendkívül jó eredménynek kell tekinteni az egész mezőny átlagteljesítményét.

Ezek után érthető büszkeséggel vehette át oklevelét a szombathelyi Erdőtervezési Iroda 129 pontjával az I. helyért, a kaposvári Erdőtervezési Iroda 119 pontjával a II. helyért, és a miskolci Erdőtervezési Iroda 110 pontjával a III. helyért.

A valamennyi résztvevő szakmai tapasztalatszerzését szolgáló rendezvény izgalma kellemesen oldotta fel az a baráti találkozót és vadászvacserát, amely alapvető feltétele a kellemes munkahelyi légkör és jó kollektíva kialakulásának. Ebben erősítették meg a rendezőket a meghívottként részt vett erdőfelügyelő kollégák is, akik a felügyeleti munka egységesítésének is kitűnő lehetőségét látták a verseny során. Két év múlva az alföldi állományokban folytatódik a versenysorozat az erdőrendezési szakosztály keretein belül.

Dr. Papp Tivadar

Az információ áramlásáról

Az ember nem akar megállni egy helyben és mindenki a saját területén igyekszik a „mindig többre”. 1985. augusztus 5-én kézhez kaptam az Erdő 1985. júliusi számát. Megelégedve és megdöbbenve olvastam a 292. oldalon *Gurisatti Gábor* írását. Speciális csemetekerti erőgépről ír, amit több éve üzemeltetnek.

A KEFAG-nál kialakított vetéstechnológia továbbfejlesztésére hosszabb keresés után jutottam el én is a leírt keskeny gumibronchhoz, amit 940/1984. számon naplóztak az újítások között.

Több évvel ezelőtt a NEFAG Ceglédi Erdészetiénel egyebek között bemutatták az általuk kialakított hidraulikus TG—01-es tuskókiemelőt. Ilyen gépet a DEFAG-nál akkor már 10 éve üzemeltettek.

Megdöbbenett, hogy ennyire tájékozatlanok vagyunk az egymás munkájáról. A viszonylag sok beosztás mellett nem érné meg akár félállásban ezeket az információkat összegyűjteni? Nem lehetne Az Erdő-ben az egyesületi hírek mellett egy olyan rovat, ami a lényeges és többeket érintő újdonságokat megemlítené? Nem kell részletezni, mert akit érdekel, az úgy is utána megy.

Kezdeként közlöm, hogy PPU—50 rigolekével történő mélyforgatás egységre eső energia- ill. üzemanyag-csökkentése akit érdekel — keresse a KEFAG-nál Kecskeméten

Bajcsi Béla